

JUHLAJULKAISU

**SUOMALAINEN
LAKIMIESYHDISTYS**

1898 · 22/10 · 1948

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

TOIMITUSKUNTA:

AARNE REKOLA

V. MERIKOSKI

TAUNO TIRKKONEN

ILMARI MELANDER

TYRVÄÄN KIRJAPAINO OY - VAMMALA 1948

ISSN 0356-7222

ISBN 978-951-855-702-2 (PDF)

B. C. Carlson

Eräitä huomautuksia rikoksen siviili- oikeudellisista seuraamuksista

I. Vahingonkorvausta koskevan yleisen säännöksen puuttumisesta 1734 vuoden laissa syntyneen aukon rikoslain 9 luvun 1 § on täyttänyt rikollisen teon aiheuttaman vahingonkorvauksen osalta, siviililuontoisen vahingonkorvauksen yhä ollessa nimenomaista säännöstelemistä vailla. Rikoslain mainituissa kohdassa säädetään, että rikoksen kautta toiselle saatettu vahinko on syyllisen korvattava, olkoon rikos tahallinen taikka tuottamuksesta tapahtunut.

Ensi lukemalta ei näy tästä lainkohdasta selvästi ilmenevän, onko sen tehtävänä sellaisista teoista johtuvan vahingonkorvauksen säännösteleminen, jotka ovat rangaistavat vain kun ne esiintyvät tahallisuuden subjektiivisessa muodossa, siinäkin tapauksessa, että teko on tehty tuottamuksellisesti, vai onko vahingonkorvaus tuottamuksellisesta teosta lainkohdan tarkoittama ainoastaan silloin, kun teko on rangaistava myöskin tuottamuksellisenä. Ensiksi mainitun ajatuksen välkehtiminen tuomioistuinten neuvotteluissa ei ole uskomatonta, joskin säännön mukaan rangaismattomaan tuottamukseen perustetut vahingonkorvausasiat tavallisesti on käsitelty riita-asiana. Niinpä korkeimman oikeuden ratkaisuja vuosilta 1916—1946 tarkasteltaessa on havaittu seuraavat tapaukset, joissa rangaistuksesta vapaata esinevahingon tuottamusta on käsitelty rikosprosessina; KoO:n 1916 päätös 33, 230, 552, 702, 1919 päätös 851, 1920 päätös 290, 1924 päätös 333, jotapaitsi on lukuisia päätöksiä asioista, joissa metsänostajilta ja vuokramiehiltä on vaadittu kauppaan ja vuokrasopimukseen nojaavan oikeutensa ylittämiseen perustuvaa korvausta ja joissa

ei ole selvää, onko kanne tarkoittanut tahallista vai tuottamuksellistako luvaton viljelystä.

II. Ruotsissa, jossa rikoslain 6 luvun 1 § vastaa meidän rikoslakimme 9 luvun 1 §:ää, lain laatimisaikana elänyt lakimies Richard Carlén (Kommentar till strafflagen sivu 125) nimenomaan lausuu, että lainkohta on sovellettavissa vain tuottamukseen, joka on rangaistava. Ne, jotka Suomessa ovat asiasta lausuneet mielensä eli sikäli kuin olen huomannut lain valmistamiseen osallistunut Forsman (Straffrättens allmänna läror sivu 435) sekä Grotenfelt (Kommentar till strafflagen sivu 248), Ekström (Privaträttens allmänna läror sivu 867) ja J. Serlachius (Obligationsrätt sivu 93 seur.) ovat samaa mieltä.

Rikoslain 9 luvun 1 § ei siis tarkoita tuottamusta, jota ei uhata rangaistuksella. Rikoslain oppisanastoa tarkastettaessa osoittautuu, ettei 9 luvun 1 § tarkoita sellaistaakaan tuottamusta, mikä subjektiivisista syistä jää rankaisematta. Rikoslaki nimittäin käyttää rikos-sanaa vain teosta, joka in concreto on rangaistava; jos rangaistusta jonkun subjektiivisen seikan, kuten nuoruuden, mielenvian, hätävarjelun tai hätätilan johdosta ei seuraa sitä, se käyttää sanoja »teko» (3:1, 3, 5) »teko, joka, vaikka muuten rangaistava, oli hyökkäyksen torjumiseen välttämätön» (3:6) »rangaistuksen alainen teko» (3:10). Kun rangaistus raukeaa sen johdosta, että vahinko on vähäinen, ei myöskään puhuta rikoksesta, vaan »tässä pykälässä mainitusta teosta» (33:1). Rikoslaki 35:3:ssa laki myös välttää puhumasta rikoksesta.

III. Kun sanotaan vahingonkorvausvelvollisuuden olevan rikosoikeudellisen ei lausuma ole aivan selvä. Voidaan puhua vahingonkorvauksen rikosoikeudellisesta perustasta siinä muodollisessa mielessä, että säännös, johon velvollisuus perustuu, esiintyy rikosoikeudellisessa yhteydessä. (RL 9:1, jonka vaikutus ulottuu kaikkiin lainkohtiin, jotka säättävät rangaistuksen, politiarikkomusten ollessa kuitenkin erikoisasemassa), taikka siten siinä, asiallisessa, mielessä, että vahingonkorvausvelvollisuus nojaa ns. rikosoikeudelliseen culpaan, joka eroaa abstraktisesta objektiivisesta eli siviilihuontoisesta culpasta. Koska rikosoikeudellinen culpa on rangaistuksen edellytys (paitsi mitä tulee politiarikkomuksiin) ja rikosoikeudellisen vahingonkorvauksen perusta on olemassa vain silloin, kun on ole-

massa rangaistustuomion edellytykset, molemmat käsitykset vahingonkorvausvelvollisuuden perustasta tarkoittavat miltei samaa.

Rikosoikeudellisen ja siviilioikeudellisen culpan ero on pääasiallisesti siinä, että rikosoikeudellisessa tuottamuksessa ei ole todettava vikaa ai-noastaan tekijän ymmärryksessä vaan myöskin hänen tahdossaan, kun taas siviililuontoisessa culpassa sen seuraamusten toteutumisen edellytykseksi riittää, että teossa on puutteita, jotka johtuvat vain tekijän kyvyn alamittaisuudesta, hänen eettillisen persoonansa ollessa moitteen ulottumattomissa. Rikosoikeudellinen tuottamus on asiallisesti syyllisyyttä, eettillisesti hylättävää, jota vastoin abstraktisella eli objektiivisella, siviililuontoisella tuottamuksella ei ole yhteyttä eettilliseen syyllisyyteen. Kysymyksessä on näiden tuottamuskäsitteiden täysin periaatteellinen ero, jota kuitenkin oikeuselämässä on vaikea havaita ja jota siitä syystä ei ole lainsäädännössä nimenomaan otettu huomioon. Yhtävähän rikos- kuin siviilioikeudellinen tuottamus on laissa selvin sanoin määritelty. Ensiksimainitun voidaan sanoa johtuvan rikosoikeuden luonnosta ja olevan lainsäädännön vaieten hyväksymä; siviilioikeudellisen tuottamuksen käsite taas on erinäisten 1734 vuoden lain säännösten johdonmukaisen analysoinnin tulos.

Sekä teoreettisesti että käytännöllisesti ja niin hyvin prosessuaalisesti kuin aineellisoikeudellisesti mielenkiintoinen on vahingonkorvausoikeuden kannalta tärkeä kysymys, onko, kun tuottamus on rangaistava ja tekijä täysivaltaisena ja täysijärkisenä on syyllistynyt siihen, sillä joka tuottamuksesta on saanut vahinkoa, oikeus, syrjäyttämällä kysymyksen tekijän subjektiivisesta syyllisyydestä, nojata vahingonkorvauskanteensa siviilioikeudelliseen tuottamukseen, siten että hän väittää tekijän, jonka subjektiiviset edellytykset tekonsa seuraamuksen ymmärtämiseen hän jättää kysymyksen ulkopuolelle, tuottaneen vahingon menettelemällä toisella tavoin kuin normaali-ihminen, joka olisi riittävästi käyttänyt hyvää tahtoaan sekä älyllisiä kykyjään, olisi hänen asemassaan menetellyt.

Toisin sanoen, onko, kun rikosoikeudellisen kanteen objektiiviset edellytykset ovat olemassa, mahdollisuus perustaa vahingonkorvauskanne ns. siviilioikeudelliseen tuottamukseen. Prosessuaalinen mielenkiinto piilee siinä, voiko tällaisessa tapauksessa ajaa kannetta riita-asiaain oikeudenkäynnin muodossa ja todistuskysymykset ratkaista kuten ne riita-asioissa

ratkaistaan. Aineellisoikeudellinen mielenkiinto taas on siinä, onko, kun tekijän ymmärrys ja taito ovat keskimääräistä ymmärrystä ja taitoa vähäisemmät eikä subjektiivinen culpa ole todettavissa, tekijä kuitenkin tuomittava korvaamaan tuottamuksellisesti aiheuttamansa ruumiinvamman lääkitsemiskustannukset ja vammasta johtuneen ansiokyvyn menetyksen, vaikkei rangaistukseen katsottaisi voitavan tuomita. Käytännössä esiintyy tämän tästä tapauksia, että kantaja peläten rikosoikeudellisen oikeudenkäynnin liian rasittavaa todistustaakkaa pyrkii ajamaan rikolliseen tekoon perustuvaa kannetta riita-asiaain menettelyssä, kuin myöskin sellaisia vahingontuottamistapauksia, että rangaistukseen tuomitseminen tuntuu vastenmieliseltä, mutta vahingonkorvaukseen velvoittaminen kohtuulliselta.

Siviilioikeudellisen culpan käsite ei näytä olevan klassillinen. Roomalaiset eivät tunteneet termiä culpa in abstracto, joka on modernin lainopin luoma. Mutta nyt voimassaolevassa tieteisopissa on kosketteleman culpa-lajien ero käypä ja niin ollen vahingonkorvausvelvollisuuden rikosoikeudellisen ja siviililuontoisen perustan ero periaatteellinen, ellei kaikkea vahingonkorvausvelvollisuutta pidetä siviiliperustaan perustuvana. Meidän oikeudessamme näyttää kuitenkin sekä korvausvelvollisuuden perusta että, mikä tietysti on koko erotukselle perustavaa, laajuus, olevan kahdenlainen. Tämän osoittamiseksi on lyhyt historiallinen katsaus tarpeen.

IV. Oikeussystemaattikan kehittymättömän tilan takia maakuntalakien lainopissa ei ole aihetta niiden kohdalla erottaa rikosoikeudellista ja siviilioikeudellista vahingonkorvausvelvollisuutta toisistaan. Yleensä vahingonkorvaus maksettiin sakkojen muodossa, joista osa tuli asianomistajalle. Toisissa tapauksissa oli sekä tahallisessa että tuottamuksellisessa vahingonteossa maksettava vain vahingonkorvausta, joko lagskilling'inä, laissa vahvistettuna määränä, tahi arvion mukaan. Kolmas ryhmä, joka arvattavasti edustaa myöhäisempää kehityskautta, käsitti tapaukset, joissa oli suoritettava sekä sakkoa että korvausta.

Lainsäädännön silloisen kasuistisen ja epäsystemaattisen tilan vuoksi ei ole otaksuttavissa, että ne säännökset, joiden mukaan sakkojen ohella oli maksettava korvausta, olisivat olleet yleistettävissä sääntöön, että aina kun teosta, joka aiheutti vahinkoa, tuomittiin sakkoon, korvausta oli

maksettava aineellisesta vahingosta. Päinvastoin, huomioonottaen, että asianomistajan osuus sakkoihin siihen aikaan kävi korvauksesta, eivät silloin ainoastaan, kuten nykyään, rikokset olleet laissa tarkoin mainitut, vaan myöskin ne tapaukset, mitkä aiheuttivat vahingonkorvaukseen velvoittamisen, samalla tavalla laissa limitatiivisesti luetellut.

Milloin se perinpohjainen uudistus tapahtui, mikä tiesi yleisen vahingonkorvaussäännön voimaan tulemistä sekä rikoksen johdosta että sellaisen tuottamuksen johdosta, mikä ei ollut rangaistava, eivät oikeushistorioitsijat ole selvittäneet. Kaupunkilaisoikeudessa se näyttää tapahtuneen suhteellisen aikaisin. Kaupunkilaissa, joka otaksutaan annetuksi v. 1342, 24 luvun alkulauseessa on jo yleisenä sääntönä säädetty, että kaikki vahinko, joka tahallisesti matkaansaadaan toisen omaisuudelle, on täysin korvattava ja että, jos vahinko on aikaansaatu »aff Våda och eigh medh Wilia» neljännes vahingon määrästä oli suoritettava. Tässä lainkohdassa kuitenkin yleensä senaikaisissa laeissa käsite våda, tapaturma, tarkoitti kaikkea vahingontekoa, joka ei ollut tahallista eli siis sekä nykyaikaista tuottamusta että tapaturmaa. On mahdotonta ilman perusteellisia arkistotutkimuksia sanoa, milloin sama käsitys tuli voimaan maalaisoikeudessa. 1600-luvulla oli kuitenkin käsityksen muutos lopullinen ja sen jälkeen sekä Arnell kaupunkilain kommenteissaan että myös Abrahamsson maanlainpainoksessaan ovat uudenaikaisella kannalla. Arnell sanoo (sivu 415) viitaten kauppakaaren 24 lukuun, että sen, joka on tuottanut vahingon, on se korvattava. Tällöin hän jättää huomiotta, että viitatus lainpaikan mukaan sen, joka ei ollut aikaansaanut vahinkoa tahallisesti, ei tarvinnut maksaa enempää kuin neljännes sen määrästä, ja että vahingonkorvausvelvollisuus oli silläkin, joka oli aikaansaanut vahingon tapaturmaisesti uudenaikaisessa mielessä.

V. 1734 vuoden laki on myöskin niin kasuistinen, ettei siinä ole yleistä säännöstä vahingonkorvausvelvollisuudesta tahallisen tai tuottamuksellisen teon johdosta. Nehrman (Jurisprudentia criminalis sivu 85) katsoo sen säännön ilmeiseksi, että »then skada, gjort uppsåtligen bör ersätta thensamma när then fulltygad varder, fast lagboken ej skulle nämna thet.»¹ Esinevahinko oli määrättävä »efter mätismannaordom», arvioi-

¹ Nehrman yleistää myös tuottamukseen perustuvan vahingonkorvausvelvollisuuden kaikenlaiseen tuottamukseen niin etteivät ainoastaan laissa mainitut tuottamukselliset,

mallalla, mutta aineetonta vahinkoa ei ollut korvattava. Lagen förordnar, att den skyldige bör på annat sätt vedergälla thet, s.o. sakoilla, joista asianomistaja sai kolmanneksen. Kuitenkin maksettiin lain mukaan lytesbot (Caloniuksen käännöksen mukaan virhesakkoa, Hakulisen mukaan vikasakkoa), sekä korvausta kivusta ja särystä, jota paitsi sen, joka oli loukannut toisen kunniaa, välistä oli sovittava se anteeksipyyntöä.

Meillä vallassa olevalla n.s. adhaesio-periaatteella ja etenkin säännöllä, että rikokseen perustuva vahingonkorvaus on, myös erikseen ajettuna, käsiteltävä rikosprosessualisessa menettelyssä, on epäilemättä läheinen yhteys siihen käsityskantaan, että vahingonkorvausvelvollisuus rikoksen johdosta on rikoksen seuraamus ja vaatii rikosoikeudellista culpa eikä siis ole sen seuraamus, että tekijä, vaikkakin ilman subjektiivista culpa, on ylittänyt siviililain hänen teoilleen säätämät rajat. Kuten tiedettäneen, Englannissa ja Saksassa on järjestetty erilliset rangaistus- ja korvausvaateiden käsittelyt. Korvausvaatimukset pidetään perustaltaan siviililuontoisina eikä edes varkaaseen kohdistuvaa takaisinsaamisvaadetta, jonka kohteena on varastettu esine, nojata ainakaan Saksassa rikokseen, vaan BGB:n art. 992 ja 823. Tämä rikosvaateen ja takaisinsaamisvaateen erillään pitäminen näyttää menevän niin pitkälle, että syyttäjän takavarikkoonotto-oikeuden säännöstelemisessä vain todistuskappaleiden tarve ja konfiskation varmistaminen otetaan huomioon; jos varastetulla esineellä ei ole arvoa todistuskappaleena ei syyttäjän tule ottaa sitä takavarikkoon, sillä asianomistajan takaisinvaatimisoikeuden turvaaminen ei ole rikosprosessin päämäärä. Kuitenkin jos varastettu esine on otettu takavarikkoon todistuskappaleena on se, kun sitä ei enää tarvita, jo ennen jutun päättämistä annettava, ei varkaalle, kuten ankara johdonmukaisuus vaatisi, vaan omistajalle. (Saksan Straffprozessordnung § 94 ja 111, Saksan oikeuden historiallisesta kehityksestä on tietoja O. Gierken Deutsches Privatrecht III sivu 880 seur.).

VI. Ruotsin keskiaikaisessa oikeudessa oli edellytyksiä samanlaisen käsityksen syntymiseen. Kaupunkilain 24 luvun edellämainittu säännös, joka oli puhtaasti siviilioikeudellinen, velvoitti aivan yleisesti sen, joka tahallisesti vahingoitti toisen omaisuusesineitä, maksamaan täyden kor-

vaan myöskin muut teot, joita voidaan pitää tuottamuksellisina, perustavat korvausvelvollisuuden.

vauksen. Mitään eroa sen välillä, oliko vahingoittava teko rangaistuksen uhan alainen vai ei, ei tehty ja kun aikaisemman käsityksen mukaan vain ne rikokset, joihin laki nimenomaan yhdisti vahingonkorvausvelvollisuuden, aiheuttivat sellaisen velvollisuuden, näyttää luonnolliselta, että kaupunkilain mukaan vahingonkorvausvelvollisuuden ymmärrettiin perustuvan sen mainittuun siviilioikeudelliseen säännökseen eikä niiden säännösten yleistämiseen, jotka sisälsivät vahingonkorvausvelvollisuuden rikoksen seuraamuksena. Tämän tapainen käsitys näyttääkin olleen vallalla 1600-luvun loppupuolella ja 1700-luvun alussa. Vahingonkorvausvaatimuksen ratkaisuun ja konfiskatio-päätökseen tulli- ja aksiiisi-jutuissa haettiin muutosta vetoamalla, vaikka se rikos, johon vahingonkorvauskanne ja konfiskatiovaade nojattiin, oli ratkaistu samassa yhteydessä ja myöskin oli muutoksenhaun kohteena. Syynä tähän käytäntöön, joka ilmenee ei ainoastaan tunnetussa 2 päivänä elokuuta 1727 annetussa asetuksessa oikeudenkäyntimenettelyn lyhentämisestä eräissä riitaisuuksissa ja oikeudenkäyntiasioissa, vaan myöskin 29 päivänä marraskuuta 1889 annetussa asetuksessa, joka sisältää paitsi muuta, »then process, som vid Rättegångarne vid tullarne och accisen skall brukas» (Schimedemon sivu 1260), 23 päivänä toukokuuta 1796 annetussa kirjeessä Svean hovioikeudelle »huru förhållas skall med appellationerne uthi the konfiskationssaker, som angår stadsens privilegier och rättigheter (Sama, sivu 1454) sekä Abrahamssonin mainitsemassa valtaneuvoston kirjeessä 17 päivästä helmikuuta 1702 Turun hovioikeudelle (Abrahamsson, maanlaki, sivu 603, 612 ja 670), ei ole voinut olla muuta kuin se, että korvauksen ja konfiskation katsottiin olevan siviililaissa kiellettyjen tekojen seuraamus huolimatta siitä, uhattiinko tekoa rangaistuksella. Mitä tuli vahingonkorvaukseen oli tämä käsitys, sitä luonnollisempi, kun kaupunkilain 24 luku sisälsi velvollisuuden perustan, joka oli aivan riippumaton rikoslainsäädännöstä.

Pääasiallisesti prosessin lyhentämisessä v. 1727 annettu asetus katkaisi sen kehityksen vahingonkorvauksen separaatioon rikoksesta, mikä oli vallalla 1600-luvulla. Sanottu asetus salli hovioikeuden käsitellä vahingonkorvausvaatimusta, jonka edellytettiin tulevan sen tutkittavaksi vetoteitse, mutta jota ei mukavasti voitu käsitellä erikseen rikosjutusta, viimeksi mainitun jutun yhteydessä. Näyttää siltä kuin vain tuomittu asetuksen mukaan olisi saanut vetoamatta hakea muutosta korvausratkaisuun ja

että asianomistajan asiana yhä olisi ollut päätöksestä vetoaminen. 1734 vuoden oikeudenkäymiskaari meni askeleen pitemmälle ja sääsi, että vahingonkorvausvaatimus kaikin tavoin seurasi rikosoikeudenkäyntiä, jota paitsi kehittyi käytäntö, että korvausvaatimus, myös rangaistusvaatimuksesta erillään ajettuna oli käsiteltävä rikosprosessina.

VII. Vaikkakin 1727 vuoden asetus oikeudenkäynnin lyhentämisestä oli puhtaasti prosessuaalinen, on otaksuttava, että se on suuresti myötävaikuttanut siihen, että kehitys, joka oli johtamaisillaan siihen, että rikoksesta johtuvalla vahingonkorvausvelvollisuudella katsottiin olevan siviili- luontoinen perusta, kääntyi ja että 1734 vuoden lain nojalla kehittyneessä tietoisopissa vahingonkorvaus rikoksen johdosta tuli perustumaan rikokseen sellaisenaan. Rikoksesta johtuvan vahingon korvauksen läheinen riippuvaisuus rikoksesta havainnolistuu siitäkin, että kun 1779 vuoden asetuksella rangaistusvaateen vanhentuminen kotiutettiin ruotsalais-suomalaiseen oikeuteen, vahingonkorvausvaatimuksen katsottiin vanhenevan yht'aikaa rangaistusvaateen kanssa. (Calonius: De prescriptione criminis. Opera omnia IV sivu 155). Kuten tunnettua irroitettiin vahingonkorvausvaatimuksen vanhentuminen rangaistusvaatimuksen vanhentumisesta Suomessa vasta vuonna 1873 ja Ruotsissa 1841.

VIII. Ylempänä mainittiin, että rikosoikeudellisen ja siviilioikeudellisen tuottamuksen erotuksella on myöskin käytännöllisiä seurauksia. Ne lainkohdat, mitkä säännöstelevät rikosoikeudellisen vahingonkorvauksen, käsittelevät korvausoikeutta suhteellisen perusteellisesti. Ne säättävät paitsi muuta, milloin aatteellinen vahinko on korvattava, jotavastoin eri säännöksistä yleistetty siviilioikeudellinen periaate ei sisällä muuta kuin sen aivan yleisen säännön, joka on sovellettavissa kaikkeen vahingon- tekoon ulkopuolella sopimussuhteen, joka ei ole rangaistava, että tuottamuksellisesti aikaansaatu aineellinen vahinko on korvattava.

Vanhempi oikeus ei tuntenut muuta aatteellista vahingonkorvausta, kuin »virhe- eli vikasakon», jos sitä on pidettävä sellaisena vahingonkorvauksena. Vasta 1734 vuoden laki saattoi muodollisesti voimaan ennen sen säätämistä erään 2 päivänä kesäkuuta 1709 (Abrahamsson, sivu 783 ja Arnell, sivu 781) julaistun valtaneuvoston päätöksen nojalla käytäntöön tulleen säännön kivun ja säryn korvaamisesta (RikKaari 39: 4), mutta tämän korvauksen tuomitsemisen edellytyksenä oli, että syyllinen tuomittiin

(mahdollisesti: voitiin tuomita) rangaistukseen rikoksesta. Korvaus kivusta ja särystä oli seuraamuksena vain rikoksesta, joko tahallisesta tai tuotamuksellisesta. Sitävastoin siviilioikeuden culpa-sääntö vanhastaan ei tunne korvausta aatteellisesta vahingosta² eikä myöskään rikoslain 9 luvun 3 §:ssä olevaa säännöstä korvauksen maksamisesta toiselle kuin sille, joka on kärsinyt välittömän vahingon. Yhtävähän se tunsikin rikoslain 9 luvun 5 §:ssä säädettyä lapsen ja mielipuolen vastuuta aiheuttamastaan vahingosta. Viimeksimainittua ei tuntenut myöskään vanhempi oikeus, joka velvoitti isän ja holhoojan yksin vastaamaan lapsen ja mielipuolen vahingonteosta. Näin ollen ja kun siviilioikeuden culpa-sääntöä ei ole muutettu muulla tavoin kuin ehkä rikoslain 9 luvun 5 §:llä, on olemassa ero rikosoikeudellisen ja siviilioikeudellisen culpan seuraamuksen välillä ainakin mitä tulee vahingonkorvausvelvollisuuteen aatteellisesta vahingosta sekä rikoslain 9 luvun 3 §:ssä mainittuun lesken ja lapsen elatusoikeuteen ja, ellei katsota rikoslain 9 luvun 5 §:ää siviililuontoiseksi säännöksi, lapsen ja mielipuolen korvausvelvollisuuteen.³

Ettei vastuuvollisuus ilman culpaa, ruotsiksi ns. strikt ansvar, sinänsä velvoita maksamaan korvausta kivusta ja särystä tai muusta aatteellisesta vahingosta tai suorittamaan korvausta muulle kuin välittömästi loukatulle, on lainsäätäjä osoittanut sillä, että se eräissä tapauksissa, missä vastuuvollisuus ilman culpaa on voimassa, on erikseen säätänyt, että korvausta on maksettava rikoslain säätämässä laajuudessa (Rtvastuusta 19. 2. 1898 1 § 2 mom., sähköllä 11. 5. 1928 11 §:n 3 mom. ja ilmakuljalla 3. 7. 1937 24 §).

Adhaesioperiaatteen soveltaminen prosessioikeuteemme on tuonut mukanaan sen tärkeän siviilioikeudellisen säännön, että kysymyksen ollessa

² Ne lainkohdat, joihin viitataan sen käsityksen tueksi (*Montgomery, Privatrettens allmänna läror s. 670*), että culpasääntö tarkoittaisi myös aineetonta vahinkoa, eli N.K. 3: 6, 4: 5 ja 6, 6: 4 ja 7: 3 sekä RakK 25: 13 eivät tue sanottua käsitystä, vaan ovat hyvin sovellettavissa siihen ajatukseen, että vain aineellinen vahinko korvataan. Tässä, kuten muuten näyttää aineellisenä vahingonkorvauksena oleminen olevan sakkojen asia. Ks. N.K. 3: 6, 4: 6, 6: 4 ja 7: 3. Eivät myöskään N.K. 3: 4 ja RakK 25: 13 näytä tarkoittavan aineetonta vahinkoa, vaan ainoastaan taloudellista haittaa kihlauksen purkamisesta ja sillan epäkunnossa olemisesta. (Vrt. AL § 8.)

³ Rikoslain 9: 5:ssä oleva säännös näyttää olevan puhtaasti siviilioikeudellinen ja sovellettavissa vahingon kaikkeen eikä ainoastaan objektiivisesti rikolliseen aikaansaamiseen. Se seikka, että lainkohdan lopussa puhutaan rikoksen tekijästä näyttää olevan lapsus; ruotsinkielinen lakiteksti käyttää sanaa gärningsman eikä brottsling.

Eräitä huomautuksia rikoksen siviilioikeudellisista...

rikollisesta teosta, vahingonkorvausvaade on käsiteltävä rikoksen yhteydessä ja että sitä niin käsiteltäessä ei ole oikeutta jättää rikos huomiotta ja nojata vahingonkorvausta muuhun kuin itse rikokseen. Tämä on käytännössä aivan yleisesti noudatettu sääntö, joskin sitä eräissä poikkeustapauksissa on rikottu. Sitä on niin yleisesti noudatettu, että on turhaa vedota oikeustapauksiin osoittaakseen sen voimassaoloa. Asianmukaisemmalta näyttää mainita muutamia tapauksia, joissa sääntöä on rikottu. Ennen niitä mainittakoon kuitenkin eräs suhteellisen nuori oikeustapaus, jossa KoO vahvisti säännön yhä olevan voimassa. Tarkoitan KoO:n ratkaisujen vuosikerran 1939 n:o 234 kohdalla referoitua oikeustapautta, jossa KoO oikaisi alioikeuksia, jotka olivat käsitelleet rikokseen perustuvaa korvauskannetta riita-asiana, ja lausui kanteen olleen käsiteltävän rikosoikeudellisesti, koska se perustui rikokseen. Poikkeuksia säännöstä mainittakoon KoO:n 1920 tuomio 163, 1937 tiedonannot 49 ja 133, 1939 tiedonanto 552.

Kun rikokseen perustuva vahingonkorvauskanne hylätään siitä syystä, ettei vastaajan ole näytetty sillä teolla, josta vahinkoa on johtunut, syyllistyneen rikokseen, ei yleensä käy osoittaminen kantajaa ajamaan kannetta siinä järjestyksessä, mikä riita-asioista on säädetty, sillä kun teosta esim. määrätystä huolimattomuudesta, josta on seurannut toisen kuolema, on selitetty, ettei se sisällä kuolemantuottamusta, ei kantajalla ole valtaa ajaa uutta juttua riita-asiana, vaan päätöksen lainvoima suojaa vastaajan sellaiseltakin oikeudenkäynniltä. Eräissä laissa mainituissa tapauksissa kantaja kuitenkin voi ajaa siviililuontoista kannetta, vaikka vahingoittava teko täyttääkin rikoksen tunnusmerkit. Niinpä auto-onnettomuudessa vahingoittuneella tai surmatun vaimolla ja lapsilla on valittavanaan joko rikoskanne tai autovastuulakiin nojautuva siviililuontoiseen tuottamukseen perustuva kanne. Samoin sopimuslaki tekee mahdolliseksi petetylle, ryöstön tahi kiristämisen tai koronkiskonnan uhriksi joutuneelle myöskin tähän lakiin nojautuvan siviililuontoisen korvauskanteen ajamisen pettäjää, ryöstäjää, kiristäjää ja koronkiskojaa vastaan. Sitävastoin omaisuuden luovuttamista koskeva kanne, joka perustetaan siihen, että joku on luvattomasti anastanut eli t.s. varastanut esineen, on aina ajettava rikosoikeudellisena. Niissä tapauksissa, joissa siviilikanne on mahdollinen rikoskanteen ohella, on tietysti oikeudella valta osoittaa rikos-

kanteensa hävinnyt kantaja hakemaan oikeutta siviililuontoisella kanteella, mikä välistä etenkin auto-onnettomuuksissa, tuntuu miellyttävältä. — Oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisesta valmistetuissa ehdotuksissa on sanottu, että kun rikokseen perustuvaa vahingonkorvausvaatimusta ajetaan erillisenä oikeudenkäyntinä, siihen on sovellettava riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyä. Mikä vaikutus tällä säännöksellä, jos se tulee laiksi, tulee olemaan siihen aineellisoikeudelliseen kysymykseen, onko vahingontekijältä vaadittava subjektiivista rikosoikeudellista tuottamusta vai voidaanko tyytyä objektiiviseen siviililuontoiseen tuottamukseen, eivät ehdotuksen tekijät ole tutkineet.

Se, että ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistetusta vahingontuottamuksesta ei voida siviililuontoisen culpan nojalla vaatia korvausta, tietää, että sanottu oikeushyvä ei ole suojattu kaikkia loukkauksia vastaan. Oikeussuojan laajuudessa on aukko, joka ehkei usein tule käytännössä esille, mutta kuitenkin periaatteellisesti on havaittavissa ja eräissä asiahaarain yhdistelmissä voi häiritsevästi esiintyä myöskin tuomioistuimessa. Ainakin tämän kirjoittajan tuomarintoiminnassa tämä aukko on välistä ollut tuntuva, nimittäin silloin kun kuoleman tai vähäistä vaikeamman ruumiinvamman tuottamus on johtunut enemmän asianomaisen ymmärrettävästä kykenemättömyydestä pian oikealla tavalla reagoida nopeasti kehittyvässä tapausten sarjassa sattuviin tapahtumiin, kuin hänen tahdosaan ja huolellisuudessaan olevista puutteista. Ellei tällaisissa tapauksissa ole kysymys autovastuulain alaisesta tuottamuksesta, ei vahinkoa kärsinyttä, kun vastaaja vapautetaan rangaistuksesta, ole voitu osoittaa ajamaan vahingonkorvausvaatimustaan riita-asioista säädetyssä järjestyksessä, vaan on ollut pakko lopullisesti hylätä vaatimus.